

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2007:4

*Päihdekuntoutus ja
yhdyskuntaseuraamukset*

Lausuntotiivistelmä

*Päihdekuntoutus ja
yhdyskuntaseuraamukset*

Lausuntotiivistelmä

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
29.3.2007

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä	
Olavi Kaukonen ja Tuuli Herlin		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi Päihdekuntoutus ja yhdyskuntaseuraamukset Lausuntotiivistelmä			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
<p>Oikeusministeriö asetti 31 päivänä tammikuuta 2006 työryhmän, jonka tehtäväksi se antoi laatia ehdotukset tarvittavista lainmuutoksista sekä määritellä soveltuvat toimintatavat päihdekuntoutuksen käytön tehostamiseksi eri yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon yhteydessä.</p> <p>Työryhmä luovutti 31 päivänä elokuuta 2006 oikeusministeriölle mietintönsä, jossa se ehdotti päihdekuntoutuksen liittämistä tarvittaessa kaikkien yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanoon. Suurimpia sisällöllisiä muutoksia työryhmä esitti yhdyskuntapalveluun. Työryhmän ehdotukset edellyttävät tiivistä asiakaskohtaista yhteistyötä Kriminaalihuoltolaitoksen ja kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon kesken.</p> <p>Mietinnöstä pyydettiin lausunto 63 taholta, joista 37 antoi ehdotuksista lausunnon. Lähes kaikki yleisarviot työryhmän ehdotuksista olivat myönteisiä, lausunnonantajat pitivät päihdekuntoutuksen kytkemistä yhdyskuntaseuraamuksiin tarpeellisena sekä kriminaalipoliittisista että yleisistä yhteiskuntapoliittisista syistä. Mahdollisia ongelmia nähtiin uudistusten edellyttämien resurssien turvaamisessa. Useat lausunnonantajat korostivat Kriminaalihuoltolaitoksen ja kuntien sosiaali- ja terveystoimen sujuvan yhteistyön merkitystä ehdotusten käytännön toteutuksessa.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) Yhdyskuntaseuraamukset, yhdyskuntapalvelu, päihdekuntoutus			
Muut tiedot tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 2/69/2006			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2007:4		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-555-1 (nid.) 978-952-466-556-8 (PDF)
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
29.3.2007

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Sammandrag av utlåtandena	
Olavi Kaukonen och Tuuli Herlin		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
Publikation (även den finska titeln) Rehabilitering av missbrukare och samhällspåföljder. Sammandrag av utlåtandena (Päihdekuntoutus ja yhdyskuntaseuraamukset. Lausunnotiivistelmä)			
Publikationens delar			
Referat			
<p>Justitieministeriet tillsatte den 31 januari 2006 en arbetsgrupp och gav till den ett uppdrag att göra upp de nödvändiga förslagen till lagändringar samt att definiera de lämpliga verksamhetssätten som syftar till att effektivisera bruket av rehabiliteringen av missbrukare i samband med verkställigheten av samhällspåföljder.</p> <p>Arbetsgruppen överlämnade den 31 augusti 2006 till justitieministeriet sitt betänkande i vilket arbetsgruppen föreslog att rehabiliteringen av missbrukare kopplas vid behov till verkställigheten av alla samhällspåföljder. Arbetsgruppen föreslog att de största innehållsmässiga ändringarna företas i samhällstjänsten. Arbetsgruppens förslag förutsätter ett nära, kundvist samarbete mellan Kriminalvårdsväsendet och kommunernas social- och hälsovård.</p> <p>Ett utlåtande om betänkandet begärdes av 63 parter av vilka 37 yttrade sig. Nästan alla allmänna bedömningar om arbetsgruppens förslag var positiva, remissinstanserna ansåg att en sammankoppling av rehabiliteringen av missbrukare med samhällspåföljderna var nödvändig både på kriminalpolitiska och allmänna samhällspolitiska grunder. Eventuella problem sågs i tryggandet av resurserna som reformerna förutsätter. Flera remissinstanser betonade betydelsen av ett välfungerande samarbete mellan Kriminalvårdsväsendet och kommunernas social- och hälsovårdsväsende i den praktiska verkställigheten av förslagen.</p>			
Nyckelord Samhällspåföljder, samhällstjänst, rehabilitering av missbrukare			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM 2/69/2006			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2007:4		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-555-1 (häft.) 978-952-466-556-8 (PDF)
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYS:

<u>1 JOHDANTO.....</u>	<u>2</u>
<u>2 LAUSUNTOMENETTELY JA LAUSUNNOT.....</u>	<u>3</u>
<u>3 ANNETUT LAUSUNNOT.....</u>	<u>5</u>
<u>3.1 Yleistä lausunnoista.....</u>	<u>5</u>
<u>3.2 Yksityiskohtaiset lausunnot.....</u>	<u>5</u>
<u>Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistot.....</u>	<u>5</u>
<u>Kunnat ja kaupungit.....</u>	<u>8</u>
<u>Ministeriöt, keskusvirastot, Suomen Kuntaliitto ja tutkimuslaitokset.....</u>	<u>10</u>
<u>Kansalaisjärjestöt ja muut yhteiskunnalliset vaikuttajat.....</u>	<u>13</u>
<u>Syyttäjälaitos.....</u>	<u>15</u>
<u>Tuomioistuinlaitos.....</u>	<u>15</u>
<u>4 TYÖRYHMÄN EHDOTUKSET.....</u>	<u>18</u>
<u>4.1 Kannanotot ja ehdotukset.....</u>	<u>18</u>
<u>4.2 Lainsäädännön kehittämistarpeet.....</u>	<u>21</u>

1 JOHDANTO

Oikeusministeriö asetti 31 päivänä tammikuuta 2006 työryhmän, jonka tehtäväksi se antoi laatia ehdotukset tarvittavista lainmuutoksista sekä määritellä soveltuvat toimintatavat päihdekuntoutuksen käytön tehostamiseksi eri yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon yhteydessä.

Työryhmän tehtävänä oli esittää tarvittavat lainsäädännölliset ja seuraamusten toimeenpanoon liittyvät toiminnalliset kehittämissuositukset, joiden avulla

- 1) yhdyskuntaseuraamus olisi mahdollista panna täytäntöön nykyistä useammin päihdeongelmasta huolimatta;
- 2) päihdekuntoutuksen tarve otettaisiin systemaattisesti huomioon osana yhdyskuntaseuraamuksen toimeenpanoa, tavoitteena rangaistuksen erityisestävyyden ja vaikuttavuuden lisääminen ja
- 3) ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöä olisi mahdollista vähentää.

Työryhmän puheenjohtajaksi määrättiin neuvotteleva virkamies Olavi Kaukonen oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta. Jäseniksi määrättiin ylitarkastaja Heimo Kangaspunta Rikosseuraamusvirastosta, erikoissuunnittelija Raino Lavikkala Rikosseuraamusvirastosta, apulaisjohtaja Annika Immonen Kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin alueen Porvoon paikallistoimistosta, kriminaalihuoltotyöntekijä Minni Vainio Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimistosta, kehittämiskonsultti Roger Nordman Helsingin kaupungin sosiaalivirastosta, johtava sosiaalityöntekijä Tuula Jauhiainen Helsingin kaupungin sosiaalivirastosta, päihdehuollon johtaja Christina Hägglund-Nikkanen Kirkkonummen kunnasta, kehittämisspäällikkö Airi Partanen Stakesista, erikoissuunnittelija Hannu Niemi Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta sekä hallitussihteeri Anne Hartoneva oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta. Työryhmän sihteeriksi määrättiin suunnittelija Tuuli Herlin oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta.

Työryhmä kokoontui kahdeksan kertaa. Osana toimeksiantoaan työryhmä selvitti lainrikkokojen asemaa päihdepalveluissa lähettämällä asiasta kyselyn Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoille ja päihdepalveluja tarjoaville yksiköille.

Työryhmä luovutti mietintönsä (Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2006:19) oikeusministeriölle 31 päivänä elokuuta 2006.

2 LAUSUNTOMENETTELY JA LAUSUNNOT

Oikeusministeriö pyysi työryhmän mietinnöstä lausunnon yhteensä 63 viranomaiselta ja järjestöltä, joista seuraavat toimittivat lausuntonsa oikeusministeriölle:

Sosiaali- ja terveysministeriö
Sisäasiainministeriön poliisiosasto

Espoon käräjäoikeus
Helsingin käräjäoikeus
Kuopion käräjäoikeus
Vantaan käräjäoikeus
Tampereen käräjäoikeus

Porvoon kaupungin sosiaalitoimi
Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimi
Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimi
Helsingin sosiaalivirasto
Iisalmen kaupungin sosiaalipalvelukeskus
Turun kaupungin sosiaalikeskus
Hämeenkyrön sosiaalilautakunta

Kunnallinen päihdehuoltoyhdistys
Stakes
Tietosuojavaltuutetun toimisto
Kuntaliitto
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry
A-klinikkasäätiö
Kriminaalihuollon tukisäätiö

Vaasan kihlakunnan syyttäjänvirasto
Kuopion seudun kihlakunnan syyttäjänvirasto
Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto
Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus

Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö
Rikosseuraamusvirasto, kriminaalihuollon tuloslinja
Rikosseuraamusvirasto, vankeinhoidon tuloslinja

Kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Hämeenlinnan aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjois-Suomen aluetoimisto

Kriminaalihuoltolaitoksen Kuopion aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjanmaan aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Kaakkois-Suomen aluetoimisto

Turun kärjäoikeus ilmoitti, ettei se työtilanteensa vuoksi anna lausuntoa.

Tiivistelmän liitteenä on luettelo tahoista, joilta lausunto pyydettiin.

3 ANNETUT LAUSUNNOT

3.1 Yleistä lausunnoista

Lähes kaikkien lausunnonantajien yleisarviot mietinnöstä olivat myönteisiä, ehdotuksia kannatettiin sekä kriminaalipoliittisista että yleisistä yhteiskuntapoliittisista syistä. Varauksettomin kannatus esityksille tuli Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoilta, syyttäjiltä, tuomioistuimilta, muilta ministeriöiltä ja virastoilta sekä tutkimuslaitoksilta ja kansalaisjärjestöiltä. Rikosseuraamusvirasto näki ehdotuksissa eniten periaatteellisia ongelmia. Kuntien esittämät ongelmat liittyivät niukkoihin resursseihin ja nykyisin varsin vaihteleviin käytäntöihin kuntasektorilla. Useat lausunnonantajakunnat esittivät, että valtion tulisi korvata mahdollisista lisäkustannuksista aiheutuvat kulut tai vastata kokonaan myös yhdyskuntaseuraamukseen tuomittujen kuntoutuksesta.

Suuressa osassa lausunnoista korostettiin, että yhteistoiminnan sujuvuus kuntasektorin ja rikosseuraamusjärjestelmän välillä tulee varmistaa esimerkiksi täydennyskoulutuksen keinoin. Keskinäinen työn- ja vastuunjako on syytä pitää selkeänä siten, että asiakkaan/tuomitun kuntoutustavoite ja -vastuu pysyvät johdonmukaisena kokonaisuutena. Useat lausunnonantajat pitivät tärkeänä uudistusten vaatimien resurssien täsmällistä arviointia etukäteen.

Työryhmän ehdotusta noudosta kuultavaksi yhdyskuntapalvelun laiminlyöntitapauksissa pidettiin joissakin lausunnoissa yhdyskuntapalvelun perusluonteen kannalta ongelmallisena. Myös ehdotettu päihdehuollon asiakkaan oikeus saada arvio kuntoutuksen tarpeestaan kolmen vuorokauden määräajassa arvioitiin epärealistiseksi osassa lausunnoista.

3.2 Yksityiskohtaiset lausunnot

Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistot

Helsingin aluetoimisto pitää ajatusta erityisesti yhdyskuntapalvelun kehittämisestä tervetulleena, koska palveluun tuomittujen määrä on Helsingissä ollut laskussa jo useita vuosia. Yhdyskuntapalvelua tulisi voida käyttää enemmän myös nykyistä vaikeammin päihdeongelmaisten tuomittujen seuraamuksena. Aluetoimisto ei pidä täysin mahdottomana rangaistuksen käyttöalan laajentamista enintään 12 kuukauden vankeusrangaistuksiin, joskin se katsoo, että seuraamusta tulee kehittää harkiten ja suhteessa koko yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän kehittämiseen.

Lausunnonantajaa huolestuttaa palvelupaikkojen jaksaminen entistä vakavammin päihdeongelmaisten tuomittujen kanssa, ja se pitääkin Khl:n omia palvelupaikkoja ja ryhmämuotoista yhdyskuntapalvelua tästä syystä kehittämisen arvoisina. Aluetoimisto pitää Helsingin päihdehuollosta saamiensa kokemusten perusteella epärealistisena

ehdotusta siitä, että päihdeongelmainen asiakas saisi ajan kuntoutuksen tarpeen arviointiin kolmen arkipäivän kuluessa. Se huomauttaa, että lisäresurssien tarve on lainsäädäntöä kehitettäessä otettava realistisesti huomioon. Päihdetestauksen ehdot ja seuraamukset tulisi niin ikään täsmentää. Palveluvalikon laajentaminen, kuntoutusmahdollisuuksien sisällyttäminen palveluun ehdotetussa laajuudessa sekä apuvalvojen käyttö saavat kannatusta, sen sijaan ehdotettu nouto kuultavaksi saattaa lausunnonantajan käsityksen mukaan sotia yhdyskuntapalvelun suostumukseen perustuvia periaatteita vastaan. Aluetoimisto ei kannata mahdollisuutta täytäntöönpanon lykkäämiseen.

Tampereen aluetoimisto kannattaa yleisesti ottaen työryhmän ehdotuksia sekä kriminaali- että yleisistä yhteiskuntapoliittisista syistä ja toteaa, että Kriminaalihoitolaitoksella on jo hyvät edellytykset arvioida rikosentekijän päihdeongelman vakavuusastetta. Aluetoimistolla on päihdearvioiden laatimisessa hyvä yhteistyömalli kaupungin kanssa, ja aluetoimisto korostaakin paikallisten toimintamallien tärkeyttä yhteistyön sujumuuden ja resurssien säästämisen kannalta. Uudet toimintamallit edellyttävät kuitenkin riittävää resurssointia ja myös työn painopisteiden uudelleen organisointia sekä kunnissa että kriminaalihoitoloissa.

Aluetoimisto ehdottaa, että lakiin yhdyskuntapalvelusta kirjattaisiin ajatus seuraamuksen vaikuttavuudesta eli tarkoituksesta, kuten on tehty esimerkiksi ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetussa laissa. Aluetoimisto näkee toimintaohjelmien nykyistä laajemman sisällyttämisen palveluun positiivisena, ja se kannattaa myös ryhmämuotoisten ohjelmien käyttöönottoa. Ehdotettua 50 tunnin päihdehoitomahdollisuutta tulisi kuitenkin vielä arvioida ottaen huomioon Khl:n todelliset mahdollisuudet toimintaohjelmien toteuttamiseen ja päihdepalvelujen kyky vastata omalta osaltaan näihin haasteisiin. Palvelupaikkojen saatavuutta aluetoimisto lisäksi kuntien lakisääteisellä velvollisuudella järjestää paikkoja. Avustavien valvojen käytön ja veloitteen ilmoittaa palveluun saapumisen esteestä lausunnonantaja näkee hyvänä, sen sijaan noudon se ei katso ristiriidatta soveltuvan suostumukseen perustuvaan palveluun. Elektronisen valvonnan käytöstä pitäisi olla enemmän ja konkreettisempaa tietoa. Lisäksi aluetoimisto toivoo, että työturvallisuuteen kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota asiakasaineksen vaikeutuessa.

Hämeenlinnan aluetoimisto katsoo, että päihdekuntoutuksen kiinteämpi liittäminen yhdyskuntaseuraamuksiin on sekä yksilöiden että yhteiskunnan kannalta järkevää. Haasteeksi saattaa tulla se, että kriminaalihoitoloilla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa asiakkaan kuntoutukseen pääsyyn, ja ehdotettu kolmen vuorokauden aikaraja on käytännössä liian kireä. Pienen yksikön saattaa olla vaikea järjestää omia palvelupaikkoja, sen sijaan ryhmämuotoinen palvelu saattaisi olla hyödyllinen vaihtoehto. Resurssitarpeet tulisi kartoittaa tarkemmin, ja myös elektronisen valvonnan lisäämisellä saattaa olla voimavaravaikutuksia. Aluetoimisto muistuttaa, että ehdotusten toteuttamisen aikataulu saattaa olla hankala siitä syystä, että kunta- ja palvelurakennemuutos etenee samanaikaisesti, eikä vuonna 2008 välttämättä ole tiedossa, minkä tahon kanssa yhteistyötä aktiivisimmin tehdään.

Vantaan aluetoimisto pitää esityksiä tärkeinä ja kannatettavina, joskin ne edellyttävät työn organisointia nykyistäkin yhteistoiminnallisemmaksi kuntien kanssa.

Päihdeongelmiin vaikuttaminen on kuitenkin keskeistä yhdyskuntaseuraamustyön onnistuneisuuden kannalta. Ongelmaksi saattaa tulla se, miten on mahdollista vastuuttaa tai motivoida kunnat aktiiviseen yhteistoimintaan. Kriminaalihuoltolaitoksen omien palvelupaikkojen käyttöönottoa tai ryhmämuotoista palvelua tulisi vielä arvioida tarkemmin, samoin päihteiden käytön valvontaa. Koulutuksesta ja riittävästä resurssoinnista on huolehdittava.

Kaakkois-Suomen aluetoimisto arvioi, että esitykset antavat hyvät mahdollisuudet asiakastyön sisällön kehittämiseksi, joskin ne vaativat joiltakin osin voimavarojen lisäämistä ja työkäytäntöjen tarkistusta. Kokonaisuutena ottaen esitykset ovat kuitenkin kannatettavia.

Kuopion aluetoimisto pitää työryhmän esityksiä tervetulleina ja oikean suuntaisina, koska erityisesti nykymuotoisessa yhdyskuntapalvelussa uhkana on organisaatiokeskeinen ja rutiininomainen toteutus, joka etäännyttää sitä alkuperäisestä tavoitteestaan. Aluetoimiston näkökulmasta uskottavuusongelmia ei ole ollut, ja myös palvelupaikkojen toleranssi on osoittautunut odotettua paremmaksi, joten käytännössä soveltuvuusarviointia on tehty asiakkaan eduksi myös rajatapauksissa. Tästä huolimatta keskeytysten määrä ei ole kasvanut. Päihdekuntoutusmahdollisuuksien sisällyttäminen seuraamukseen nykyistä enemmän selventäisi yhdyskuntapalvelujärjestelmää ja antaisi mahdollisuuden moniulotteisempaan ja avoimempaan arviointiin. Alustavissa keskusteluissa myös aluetoimiston yhteistyötahot ovat ottaneet esityksiin myönteisen kannan, koska jo nykymuotoisen palvelun on koettu jäntevöittävä muun muassa avohoitoa. Sekä määrällisiä että laadullisia voimavaroja ja niiden uudelleen suuntaamista on kuitenkin pohdittava.

Pohjanmaan aluetoimisto pitää valitettavana sitä, että erillisen hoitoseuraamuksen puuttuessa joudutaan mahdollisesti vesittämään yhdyskuntapalvelun parhaita piirteitä: yhteisöperustaisuutta, sovitussajatusta ja kokonaisedullisuutta. Aluetoimisto katsoo, että palvelupaikoista ei löydy myötämielisyyttä nykyistä päihdeongelmaisempia asiakkaita kohtaan. Uudistukset eivät saa lisätä palvelupaikkojen ikäviä kokemuksia. Aluetoimisto ehdottaa, että osa ohjelmatunneista voitaisiin käyttää motivoivaan työskentelyyn tai suunnitteluun. Toisaalta aluetoimisto esittää uudeksi sanktioksi määräaikaista palvelukieltoa. Tällöin asiakkaalla olisi velvoite esimerkiksi käydä toimistossa viikoittain, mutta tätä ei luettaisi palveluksi. Aluetoimiston näkemyksen mukaan tämä auttaisi rangaistuksen suorittamiseen hyvin motivoituneita päihteiden käyttäjiä pysymään yhdyskuntaseuraamusten piirissä. Resurssit olisi mitoitettava riittäviksi, jos uudistuksiin ryhdytään, mutta erillinen tukihenkilö saattaa vähentää rangaistuksen uskottavuutta. Lausunnonantaja katsoo, että nouto kuultavaksi ei sovellu yhdyskuntapalvelun luonteeseen.

Pohjois-Suomen aluetoimisto katsoo, että yhdyskuntapalveluun sisällytettävän päihdekuntoutuksen tuntimäärän tuntuva lisäys olisi suuri haaste sekä kriminaalihuollolle että päihdehuollolle. Vhl:n ja Khl:n yhteistyön tuntuva lisäämistä kuntoutukseen liittyen olisi syytä selvittää. Uudenlaiset työmuodot tulisi ottaa huomioon henkilöstön rekrytoinnissa ja samalla olisi kuitenkin pidettävä huolta siitä, että kriminaalihuoltotyön identiteetti ei hajoa useisiin eri tason työmuotoihin. Toimintaohjelmien määrän lisääminen aiheuttaa jo nyt ajoittain vaikeuksia.

Kriminaalihuollolla on pitkä kokemus yksityisvalvojen ja palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä, ja tätä tietoa voidaan hyödyntää laadittaessa uusien avustavien valvojen tehtäväkuvaa. Apuvalvojen vastuukysymykset tulee kuitenkin täsmentää.

Kunnat ja kaupungit

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto toteaa, että kaupungin sosiaali- ja päihdepalveluissa rikollisuuden ja päihdeongelmien keskinäinen yhteys näkyy päivittäisessä asiakastyössä. On siis kannatettavaa, että yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanossa lisätään kuntoutusta ja toimintaohjelmia. Virasto katsoo, että seuraamuksia suorittavilla tulee olla samat mahdollisuudet palveluihin kuin muillakin kansalaisilla, mutta heillä ei voi olla mitään erityisasemaa. Työnjako kunnan ja Kriminaalihuoltolaitoksen kesken on syytä pitää selkeänä. Mikäli järjestelmään tulee uudistusten seurauksena myös lisää asiakkaita, valtion olisi osallistuttava kuntoutuksen kustannuksiin. Yhdyskuntaseuraamuksia tulisi käyttää vankilan sijasta nykyistä enemmän, mutta niiden käyttö edellyttää samanaikaista tehokasta vaikuttamista tuomittujen päihdeongelmiin.

Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto pitää hyvänä sitä, että rikosseuraamuksiin on enenevästi ollut mahdollista liittää kuntoutusta, mutta toivoo esitettyä vastuun ja kustannusten jakautumista arvioitavan uudelleen. On myös huomattava, että velvoitteiden perusteella kuntoutettavien tilanne on erilainen kuin vapaaehtoisesti palvelujärjestelmää käyttävien. Koska palveluihin syntyy helposti jonoja ja kapeikkoja, tulisi seuraamuksiin tuomittujen virta arvioida tarkkaan. Kolmen vuorokauden kuluessa on Vantaalla mahdollista päästä vain kiireellisen hoidon tarpeen arvioon. Perusteellisempi arvio edellyttää usein muutamaa käyntiä ja moniammatillisen tiimin käyttöä. Vantaa esittää, että hoidon kustannukset katettaisiin valtion varoista, jolloin kokonaiskuntoutus olisi helpompi järjestää lisäresurssien turvin eli lisäämällä henkilöstöä. Mietintö ja esitykset ovat kuitenkin monelta osin kannatettavia, ja kuntoutuksen järjestäminen seuraamuksen ohessa on periaatteessa olemassa olevien rakenteiden puitteissa hyvin mahdollista. Resurssit ovat kuitenkin niukat.

Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimi katsoo, että esitykset ovat pääosin kannatettavia. Se pitää selkeän työnjaon säilyttämistä olennaisena. Kaupunki muistuttaa, että lainrikkajalla ei ole oikeutta saada palvelua Kriminaalihuoltolaitoksen määrittämässä muodossa tai paikassa. Yhteistyön tiivistäminen kriminaalihuollon ja sosiaali- ja terveystoimen välillä on ensiarvoisen tärkeää. Suurissa kunnissa tulee olemaan vaikeuksia tuottaa kuntoutussuunnitelma viivytyksettä nykyresurssien, erityisesti, jos päihdehuoltolakiin lisätään ehdotettu hoitotakuuvelvoite. Kaupunki huomauttaa, että hoitotakuu tulisi tällöin koskemaan kaikkia kuntalaisia, jolloin tilanne saattaa kriisiytyä, vaikka uusia asiakkaita ei palveluihin tulisikaan. Joka tapauksessa kaupunki katsoo, että yhdyskuntaseuraamuksen osana toteutettava päihdekuntoutus olisi huomattava edistysaskel. Esitetyillä kehittämistoimilla voi olla huomattava yhteiskunnallinen merkitys, jos yhteistyötä kuntien sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden hoidon tarvetta arvioivien tahojen kanssa on riittävästi.

Turun kaupungin sosiaalikeskus katsoo, että mahdollisen päihdekuntoutuksen tarpeen huomioon ottaminen seuraamusten sisältöjä suunniteltaessa on myös kunnan kannalta erityisen tärkeää, ja ehdotuksia voidaan pitää suositeltavina. Kuntien mahdollisuudet vastata haasteisiin nykyresurssein muodostuisivat kuitenkin ongelmaksi. Lisäksi ongelmallista saattaa olla jo nykyisin heikosti palveluihin kiinnittyvien päihteiden käyttäjien riittävä motivointi ja sitoutuminen. Kaikille asiakkaille ei myöskään ole tehty kuntoutussuunnitelmaa. Vaikka jo nyt Turussa saa yhteyden hoitojärjestelmään kolmen vuorokauden sisällä, aina vastaanottoaikaa ei järjesty näin nopeasti. Lisäksi on huomattava, että hyvin ja huolellisesti suunniteltu kuntoutus ennakoii sen onnistumista. Kun varsinkin hovioikeuksien ratkaisuja lisäksi joutuu odottelemaan vuodenkin, kovin nopea aikataulu kuntoutuksen saatavuuden suhteen tuntuu kohtuuttomalta. Avohoitopainotteinen ote ei sekään tunnu realistiselta, jos asiakkaiden päihdeongelmat ovat akuutissa vaiheessa. Lausunnonantajan mukaan pitäisi selvittää tarkemmin, miten kriminaalihuollon kontrolli toteutetaan päihdehoidon aikana: kontrollin ei tule jäädä hoitavan yksikön harteille. Kunnalla tulee olla mahdollisuus arvioida myös hoidon tuloksellisuuden odotuksia yksilöpäätösten tasolla. Joka tapauksessa tarvitaan työtapojen muutoksia, mikä vaatii lisää voimavaroja. Esiitetty hoitotakuu tulisi koskemaan kaikkia kuntalaisia, joten sen toteuttaminen edellyttää varsinkin avohuollon resurssien uudelleen arviointia.

Porvoon kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden keskus pitää tärkeänä lähtökohtaa, että päihdeongelmaisella on jo nyt subjektiivinen oikeus hoitoon ja kuntoutukseen. On kuitenkin huomattava, ettei rikoksesta tuomittu ole muita asiakkaita oikeutetumpi hoitoon, esimerkiksi mahdollista hoitojonoa ohittamalla. Käytännössä joudutaan myös miettimään hoitointervention merkitystä asiakastapauksissa, jotka vastikään ovat olleet esimerkiksi katkaisuhoidossa. Erityisen huolen aiheeksi nousee kuntoutussuunnitelman laatimiselle mahdollisesti annettava aikaraja. Ehdotukset tulevat toteutuessaan vaatimaan erityisen tiivistä yhteistyötä eri sektoreiden välillä.

Hämeenkyrön kunta esittää, että tapauskohtainen yhteistyö aloitetaan hyvissä ajoin soveltuvuusselvitysvaiheessa, jolloin myös asiakasta olisi mahdollista motivoida suoriutumaan tuomiosta ja hyödyntämään kuntoutusta. On todennäköistä, että ainakin vaikeasti päihdeongelmaisten asiakkaiden rikosseuraamusten toimeenpanossa tulisi aloittaa lyhyehköillä laituskuntoutusjaksolla, mutta kuntoutus lähtee aina huollon ja hoidon tarpeesta. Iisalmen tukipalvelukokeilun tyyppisiä hankkeita tulisi käyttää enemmän, mutta kunnan peruspalvelujärjestelmä ei tähän haasteeseen veny. Asiakaskunnan palvelutarpeet ovat huomattavia ja vaativat riittävät erityispalvelut, joita ei pienissä kunnissa nykyään ole. Määräajat ja tuntimäärät eivät sinänsä takaa kuntoutuksen onnistuneisuutta. Asiakkaan tarpeisiin on vastattava oikeaan aikaan ja oikean sisältöisillä palveluilla.

Iisalmen kaupunki katsoo, että päihdeongelmaisten rikoksenteijöiden kuntoutus on käytännössä olemassa olevien palvelujen käytön ja yhteistyön tehostamista. Normaalisuusperiaate luo kestävä pohjan yhteistoiminnalle. Kaupunki pitää esitettyjä kehittämistoimia oikean suuntaisina, mutta katsoo, että toimijoiden yhteinen koulutus on onnistumisen edellytys. Rikoksenteijöiden päihdeongelmiin vaikuttaminen on joka tapauksessa ehdottoman tarpeellista, kuntouttavaa ja ennaltaehkäisevää. Kuntoutuspalveluiden tulee olla suunnitelmallisia ja oikein ajoitettuja.

Ministeriöt, keskusvirastot, Suomen Kuntaliitto ja tutkimuslaitokset

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää työryhmän ehdotuksia oikean suuntaisina ja kannatettavina, mutta muistuttaa, että päihdekuntoutuksen laajentaminen tuottaa haasteita kriminaalihuollon yhteistyölle sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Kuntoutusjakso ei saa jäädä irralliseksi muusta palvelukokonaisuudesta. Ministeriö pitää kannatettavana, että oikeusministeriö pyrkii uudistamaan nuorten lainrikkojien henkilötutkintaan liittyvää lainsäädäntöä, mutta muistuttaa, että erilaisten suunnitelmien nimikkeissä tulisi pyrkiä suurempaan yhdenmukaisuuteen. Esitetyssä uudessa lastensuojelulaissa (HE 252/2006 vp) on omaksuttu nimike asiakassuunnitelma. Todennäköisesti ainakin osasta nuorista rikoksentekeijöistä on olemassa ajantasainen huolto/asiakassuunnitelma, mutta asiakirja ei voine ministeriön näkemyksen mukaan sellaisenaan palvella nuorisorikostyöryhmän (OM:n työryhmämietintöjä 2004:12) esittämänä sosiaaliselvityksenä. Tulisi arvioida, onko asiakirja luonteeltaan suunnitelma vai laajempi selvitys nuoren tilanteesta.

Työryhmän esitys ehdollisesti rangaistujen nuorten rikoksentekeijöiden tuen ja kuntoutuksen tarpeen arvioinnista tulisi ministeriön näkemyksen mukaan ratkaistuksi, mikäli lakia nuorten rikoksentekeijäin tilanteen selvittämisestä vietäisiin eteenpäin ao. työryhmän esittämällä tavalla (esityksen 3 §, sosiaalisen tilanteen selvittäminen ja tukitoimet). Alle 18-vuotiaiden osalta tulee ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimenpiteisiin. Vangille tehtävän vapauttamissuunnitelman ja kunnan kuntoutussuunnitelman osalta STM on ohjauksen keinoin viemässä asiaa eteenpäin ministeriöiden ja Kuntaliiton yhteisen suosituksen pohjalta. Ministeriö muistuttaa, että kiireellinen hoito on järjestettävä viivytyksettä, mutta ei-kiireellisen hoidon tarpeen arvioinnissa on sosiaalihuollossa vakiintumassa seitsemän vuorokauden määräaika selvitystyön käynnistymiselle.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto pitää työryhmän esityksiä hyvinä ja kannatettavina. Lainrikkojien päihdekuntoutukseen tulee panostaa voimakkaasti, mutta järjestelmän väärinkäytön mahdollisuus tulisi sulkea pois. Lausunnonantaja arvioi, että mahdollisuus suorittaa aikaisempaa suurempi osa rangaistuksesta kuntoutuksena voi houkutella tuomittuja osallistumaan kuntoutukseen näennäisesti.

Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö arvioi, että teoreettiselta kannalta katsoen yhden rangaistuslajin muuttaminen vastaamaan sisällöltään tuomittujen erityistarpeita on omalaatuinen, etenkin, kun tuomittuja yhdistävä syy ei ole suoraan yhteydessä rikoksiin: rangaistuksen sisältöä alettaisiin muokata tuomitun tarpeista, ei rikoksen vakavuudesta lähtien. Virasto on huolissaan myös päihdehuollon resurssien riittävydestä. Näin ollen kuntoutuksen liittäminen rangaistuksen täytäntöönpanoon ja sen jättäminen täytäntöönpanon tehtäväksi ei ole toivottava suunta. Rangaistus ja kuntoutus tulee pitää erillään. Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomituilla on jo lähtökohtaisesti oikeus ja mahdollisuus käyttää yhteiskunnan tuki- ja kuntoutuspalveluja.

Toimeenpanon lykkäysmahdollisuus ei esitettyin perustein lainkaan sovellu täytäntöönpanojärjestelmään, eikä sitä tule ottaa käyttöön. Mahdollisiin Kriminaalihoitolaitoksen omiin palvelupaikkoihin virasto suhtautuu varauksellisesti: Khl joutuisi valvomaan itse toimintaansa, ja asiakkaat tulisivat mahdollisesti keskenään eriarvoiseen asemaan suhteessa palvelupaikkoihin. Ajatus kuntouttavien ohjelmien nykyistä laajemmasta käytöstä ei saa kannatusta: työpalvelu sinällään ryhdistää riittävästi. Virasto katsoo, että työryhmän ehdotukset ovat voimakkaan sosiaalisväritteisiä, mikä saattaa uhata tasa-arvotavoitteita. Vankeuslain mukainen kuntoutusajattelu ei sovellu vertailukohtaksi, koska toimenpiteisiin ryhdytään vasta tuomion antamisen jälkeen. Resurssitarpeet on syytä arvioida realistisesti. Hyväksi nähdään kuitenkin se, että eri toimijoiden roolit pysyvät esityksissä selkeästi erillään.

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja toteaa, että asiakkaiden motivointi kuntoutukseen ja samoin yksilöllinen kuntouksen tarpeen arviointi asettavat järjestelmälle huomattavia haasteita. Yksikkö muistuttaa, että vankeudesta on nykyään mahdollista suorittaa vankilan ulkopuolisessa kuntoutuksessa kuusi kuukautta, ei kolme, kuten mietinnössä virheellisesti todetaan. Sama aikamäärä koskee valvottua koevapautta. Virasto katsoo, että päihdekuntoutuksen sisällöllinen ja käytännöllinen lähtökohta on päihdehuoltolaissa, eikä rikosseuraamusjärjestelmän pitäisi ottaa kaikkien lainrikkojien kuntoutuksesta yleisvastuuta. Yhdyskuntaseuraamusten suorittaminen saattaa kuitenkin olla suotuisa aika miettiä ratkaisukeinoja päihdeongelmaan. Kriminaalihoitolaitoksen tiivis yhteistyö kunnan kanssa on ensiarvoista, ja mahdollisesti ohjelmatoimintaa kehitetään myös Vhl:n kanssa jatkossakin.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihoillon tuloslinja suhtautuu kielteisesti ehdotukseen päihdekuntoutuksen nykyistä laajemmasta sisällyttämisestä yhdyskuntapalveluun. Muita ehdotuksia virasto pitää jatkokehittämisen arvoisina. Päihdekuntoutusta tarvitaan, jotta päihteisiin kietoutuvaa rikollisuutta voidaan vähentää. Kuntoutusta ei kuitenkaan tule lisätä sillä hinnalla, että rangaistuksen luonne yhteiskunnan paheksumisen osoituksena häviää. Yhdyskuntapalvelun imagoa ei saa vaarantaa. Yhdyskuntapalvelu ei nykyiselläänkään ole este päihdekuntoutukselle, eikä Suomen oloissa esitetty kuntoutuksen sisällyttäminen rangaistukseen ole perusteltua. Mikäli näin tehdään, tulisi ratkaista myös muiden psykososiaalisten ongelmien hoidon suhde seuraamuksiin.

Kriminaalihoillon tuloslinja esittää jouston lisäämistä täytäntöönpanoon, erityisesti lykkäysmahdollisuutta. Virasto muistuttaa myös, että kuntoutusjärjestelmässä saattaa olla asenteellista vastustusta sille, että enemmän lainrikkajia tulisi kuntoutukseen. Hoidon ja rangaistuksen yhteen sovittaminen voi tuottaa myös aikatauluongelmia. Virasto suosittelee tietoon perustuvaa yhteistoiminnan kehittämistä. Ehdotus kuntoutukseen ja ohjelmatyöskentelyyn mahdollisen tuntimäärän nostamiseen 50:een tuntuu viraston näkökulmasta liian pitkälle menevältä ennakoinnilta, 25 tuntia riittäisi muun kuin varsinaisen palkattoman työn osuudeksi. Jo se, että laki mahdollistaisi enintään puolet seuraamuksesta suoritettavaksi kuntoutuksena, saattaisi olla vahingollinen viesti rangaistuksen vakuuttavuuden kannalta, vaikka ylärajaa ei koskaan sovellettaisiikaan. Myös palvelupaikkojen voimavarat ja toleranssi herättävät huolta. Kustannusvaikutukset on pystyttävä arvioimaan ja esittämään tarkemmin.

Suomen Kuntaliitto ei pidä tarpeellisena hoitotakuun määräaikojen ulottamista päihdehuollon lainsäädäntöön, koska päihdehuoltolain perusteella palvelut on jo nyt tuotettava sen muotoisina, siinä laajuudessa ja sinä ajankohtana kuin kuntalaisten tarve edellyttää. Liitto pitää kuitenkin todennäköisenä, että kuntien järjestämään avokuntoutukseen kohdistuisi lisärasitusta esitysten toteuttamisen myötä. Kokonaiskustannukset olisi syytä arvioida täsmällisemmin kuin on tehty. Kuntaliitto katsoo, että seuraamuksiin tuomittujen henkilöiden sopeutumista yhteiskuntaan tulee tukea, mutta olisi toivonut, että työryhmä olisi esittänyt näkemyksensä myös Kriminaalihuoltolaitoksen oman päihdetyön kehittämisestä. Yhteistyö kunnan päihdehuollon kanssa on tärkeää erityisesti silloin, kun henkilö siirtyy pois seuraamusten piiristä. Yhteistyölle tulee luoda hyvät edellytykset, mutta se edellyttää, että myös kriminaalihuollon oma vastuu päihdehuollossa määritellään.

Tietosuojavaltuutettu muistuttaa lausunnossaan yleisesti tietosuojan ja henkilörekisteröinnin perussäädöksistä ja siitä, että henkilötietojen käsittelystä tulee säätää riittävän yksityiskohtaisesti lain tasolla. Kommentointia vaikeuttaa se, että muistiossa ei ole tarkkaa lakitekstiehdotusta, vain luettelo tarvittavista muutoksista. Soveltuvuusselvitys saattaa sisältää myös sosiaalihuoltoa koskevia ja siten salassa pidettäviä tietoja, ja henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa annetun lain 14 §:ssä on jo säännös siitä, minkälaisia tietoja esimerkiksi yhdyskuntaseuraamusrekisteriin on mahdollista tallentaa. Tästä huolimatta myös esitetty asetuksen 3 §:n 1 momentin säännös tulisi siirtää lain tasolle. Säännös soveltuvuusselvityksen lähettämisestä syyttäjälle tulisi myös siirtää asetuksesta lakiin, samoin asetuksen 2 § (syyttäjän velvollisuus hankkia soveltuvuusselvitys). Salassa pidettävien tietojen vaihto voi perustua erilliseen lainsäädännökseen tai asianomaisen suostumukseen. Tietosuojavaltuutettu pitää tarpeellisena, että rangaistusten täytäntöönpanolain 20 §:ään tehdään tietojen luovuttamista koskevat täsmennykset ja vastaavasti tietojen hankkimisen oikeutusta koskevat täsmennykset lain 19 §:ään. Sosiaali- ja terveystieteiden oikeuden tai velvollisuuden tietojen antoon tulee selvästi ilmetä laista. Jos henkilötietojen luovuttaminen perustuu henkilön suostumukseen, suostumuksen tulee olla nimenomainen, koska kyse on arkaluonteisista henkilötiedoista (henkilötietolaki 12 §, informoitu, yksilöity suostumus), ja saman lain 24 §:n mukaan rekisteröityä tulee joka tapauksessa informoida häntä koskevasta henkilötietojen käsittelystä.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes pitää työryhmän esityksiä ja tavoitteita tärkeinä, koska monet rikokset liittyvät päihteiden ongelmakäyttöön. Stakes pitää tärkeänä kuntoutusnäkökulmaa sekä korostaa, että onnistuakseen uudistukset edellyttävät riittäviä resursseja. Kokonaiskuntoutukseen pohjaavan työskentelyn tarpeellisuutta on syytä painottaa. Tutkimusten mukaan hoito ja kuntoutus ovat uusintarikollisuuden vähentämisessä sekä halvempia että vaikuttavampia vaihtoehtoja kuin vankeus. Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomituilla tulee olla samat oikeudet kuntoutukseen kuin muillakin kuntalaisilla. Myös esitetyt lainmuutokset ovat perusteltuja. Erityisen kannatettavaa on nostaa kuntoutukseen ja ohjelmiin mahdollisesti käytettävää aikarajaa 50 tuntiin. Hoitotakuun laajentaminen sosiaalihuoltoon olisi selvä parannus, koska se koskisi kaikkia avun tarvitsijoita ja oikea-aikainen kuntoutuksen saatavuus ehkäisisi sinällään rikoksia. Stakes painottaa tutkimuksen ja seurannan merkitystä toimintaa kehitettäessä. Periaatteellisessa mielessä olisi arvioitava

mahdollisuutta siirtää kustannusvastuu valtiolle myös yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen kuntoutuksessa, koska kyseessä on vaativa asiakasryhmä ja kuntien talous on joka tapauksessa tiukoilla. Esitykset muodostavat tärkeän ja kannatettavan avauksen, mutta Stakes pitää tärkeänä, että myös yhdyskuntaseuraamusten ulkopuolelle jäävien vankien kuntoutusta edelleen kehitetään. Erityisen tärkeää on etsiä keinoja kuntoutuksen jatkuvuuden takaamiseksi.

Kansalaisjärjestöt ja muut yhteiskunnalliset vaikuttajat

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry pitää työryhmän esityksiä kannatettavina ja erittäin tarpeellisina. Eri viranomaisten oman asiantuntemuksen yhdistäminen esitetyllä tavalla on perusteltua. Käytännössä vaaditaan kuitenkin erityispanostusta, jotta yhteistoiminta saadaan sujuvaksi. Yhteistoiminnan kehittymistä olisi myös seurattava. Järjestö huomauttaa, että huumausaineen käyttörikosuudistus on hyvä esimerkki siitä, miten vaikeaa on käytännössä yhdistää toisiinsa hoitoa ja rangaistusta. Toiminnan seuranta ja valvonta on tärkeää siitäkin syystä, että päihdeiden ongelmakäyttäjät pystyvät harvoin huolehtimaan omien oikeuksiensa toteutumisesta. Demla muistuttaa, että vaikka uudistukset ovat tärkeitä, tarve sopimushoidolle ei ole poistunut.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus pitää esityksiä tärkeänä puheenvuorona yhdyskuntaseuraamusten kehittämisen puolesta. Kirkkohallitus pitää mietintöä realistisesti tulkittuna restoratiivisena oikeutena parhaimmillaan, Suomen yhteiskunnalliseen kontekstiin sovellettuna. On tärkeää, että sosiaalipolitiikan merkitys myös onnistuneelle kriminaalipolitiikalle nähdään. Työryhmän esitykset ovat yleisesti ottaen kannatettavia. Mietinnön merkittävin puute koskee yhdyskuntaseuraamusten toteuttamiseen osallistuvia yhteisöjä, kuten seurakuntia. Tämä palvelupaikkojen näkökulma on tärkeä ja jatkokeskustelua edellyttävä kysymys.

Kirkon näkökulmasta on kannatettavaa, että vastuu päihdeongelmiin vaikuttamisesta on edelleen selvästi julkisella sektorilla. Samalla olisi hyvä kehittää palvelupaikkoja tarjoavien yhteisöjen roolia: myös palvelupaikat voivat tukea kuntouttavaa prosessia omaan rooliinsa sopivalla tavalla. Päihdekuntoutuksen lisääminen yhdyskuntapalveluun vaikuttaa myönteisesti seuraamuksen toteutumiseen myös palvelupaikan kannalta. Päihdekuntoutuksen tai muiden kuntouttavien ohjelmien käytön laajentamismahdollisuus esitetyllä tavalla on kannatettavaa. Kirkon näkökulmasta on edelleen erityisen tärkeää kiinnittää huomiota seuraamusjärjestelmän sosiaaliseen valikoivuuteen ja pyrkiä purkamaan sitä. Tarpeen mukaisia kuntouttavia toimenpiteitä tulisi kaikin tavoin lisätä erilaisten seuraamusten yhteydessä.

Kunnallinen päihdehuoltoyhdistys ry toteaa, että mietinnöstä puuttuu arvio suomalaisen päihdehuollon moniulotteisuudesta suhteessa kriminaalihuollon kapeampialaiseen ohjelmallisuuteen. Yhdistyksen mielestä myös tietojen salassa pitoon ja vaihtoon liittyvät kysymykset ovat puutteellisesti kuvattuja. Laitoskuntoutuksen kannalta uudistus vaikuttaa asialliselta, mutta yhdistys muistuttaa vaihtelevista käytännöistä kirjavassa kuntakentässä. Huumeiden käyttöön liittyvä kontrolli saattaa olla käytännössä ongelmallista. Yhdistys muistuttaa, että sopimushoidossa myös pitkien vankeustuomioiden saajat olisivat päässeet kuntouttavien toimien piiriin.

Kriminaalihuoltolaitoksen omat palvelupaikat saattavat eriarvoistaa tuomittujen kohtelua. Kriminaalihuollon ohjelmalliset lähestymistavat saattavat myös olla ristiriidassa päihdekuntoutusjärjestelmien toimintatapojen kanssa mm. siitä syystä, että uusintarikollisuuden ehkäiseminen ei suoranaisesti kuulu sosiaali- ja terveydenhuollon päätavoitteisiin.

Kriminaalihuollon tukisäätiö katsoo, että työryhmän asettamisen taustalla häilyy vankeinhoidon voimavarakriisi. Siitä huolimatta säätiö pitää tehtyjä esityksiä kannatettavina. Näkökulma ei kuitenkaan saisi rajautua päihdeongelmiin, vaan tuomitun kokonaistilanne tulisi ottaa huomioon (mielenterveyden ongelmat, asumispuutteet). Kohderyhmän ongelmallisuus on usein hyvin monitahoista. Kirjoitustapa on säätiön näkemyksen mukaan apologeettinen: perustelut sille, ettei sopimushoitoa säädetä, eivät ole uskottavia. Monitahoinen kuntasektori asettaa joka tapauksessa asiakkaat eriarvoiseen asemaan, ja valtion tulisi turvata tarpeellisten palvelujen saatavuus. Tehdyt esitykset kuitenkin ottavat tasapainoisesti huomioon sekä kriminaalipoliittiset että sosiaali- ja terveystieteelliset lähtökohdat.

Kriminaalihuollon omat palvelupaikat saattavat olla ongelmallisia, samoin se lähtökohta, että yhdyskuntapalvelu olisi edelleen pääasiassa työpalvelua: palveluun tulisi sisältyä myös mahdollisuus työhön valmennukseen. Tällöin tulisi selvittää kuntien ja järjestöjen työhön kuntouttavien organisaatioiden käyttömahdollisuudet. Ryhmämuotoisen palvelun riskit tulisi kartoittaa. Seuraamusjärjestelmän sosiaalisen valikoivuuden vähentäminen on kannatettavaa. Kuntoutusmahdollisuuksien laajentaminen 50 tuntiin on kannatettavaa, samoin elektronisten valvontamahdollisuuksien käyttö. Hoitotakuupykälän sisällyttämistä päihdehuoltolakiin säätiö pitää välttämättömänä, mutta epäilee, onko järkevää, että hoidon tarpeen arvioinnin tekee rahoitusta myöntävä taho. Säätiö katsoo, että kuntoutusmahdollisuuksien lisääminen kaikkien yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanossa olisi pitänyt arvioida yhtä tasapainoisesti. Nouto kuultavaksi saattaa olla hankalaa, etenkin, jos noudettava on päihtynyt. Resurssitarpeet tulee arvioida realistisesti.

A-klinikkasäätiö katsoo, että työryhmä on ansiokkaasti selvittänyt niitä ongelmia seuraamus- ja kuntoutusjärjestelmien välillä, jotka vielä sopimushoitorangaistusta suunniteltaessa jäivät ratkaisematta. Esitys luo hyvän perustan yhteisen toimintamallin rakentamiselle. Kansainväliset kokemukset tukevat etenemistapaa. Periaatteelliset erot rangaistuksen ja kuntoutuksen perustehtävissä ja toisaalta pakon ja vapaaehtoisuuden käytössä on mahdollista ylittää riittävän selkeän ja jäsenllyyn työnjaon kautta. Säätiö muistuttaa myös Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksesta: suostumukseen perustuva yhdyskuntapalvelu on sinänsä riittävä eettinen lähtökohta myös hyvinvointipalvelun tuottajalle. Säätiöllä on myös positiivista kokemusta yhteisen ohjelmatoiminnan kehittämisestä kriminaalihuollon kanssa. Työryhmän kannanotot ja esitykset muodostavat selkeän ohjelmallisen kokonaisuuden, johon myös A-klinikkasäätiö voi sitoutua, vaikka eräiltä osin ehdotukset kaipaavat täsmennyksiä. Yksi tällainen on hoitotakuun ulottaminen päihdehuoltoon; ehdotuksen vaikutukset on syytä arvioida täsmällisemmin. Muutosten vaatimien täydennyskoulutustarpeisiin A-klinikkasäätiö on valmis tarvittaessa ohjaamaan omaa koulutusorganisaatiotaan. Arviointi ja suunnittelu ovat joka tapauksessa osa laadukasta päihdehuoltoa, ja vaikka

se lisäksi jossain määrin avohoidon työtä, siihen on syytä panostaa. Sen sijaan yhteistyön lainsäädännöllisiä ehtoja – mm. tietosuojaa – on syytä vielä terävöittää. Päihdetyön struktuurin lisääminen on haaste, joka tulee ottaa huomioon jatkokeskusteluissa ja koulutuksessa. Yleisimmin päihdekuntoutus toteutuu yksilöllisesti räätälöityinä, joustavina työtapoina.

Syyttäjälaitos

Kuopion seudun kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan työryhmä on tuonut varsin kattavasti esille niitä seikkoja, joita sille asetettuun tehtävään on sisältynyt. Virastolla ei ole huomautettavaa työryhmän mietintöön.

Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto pitää työryhmän kannanottoja ja ehdotuksia suurelta osin jokseenkin yleisluonteisina, mutta sinänsä täysin hyväksyttävinä.

Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto pitää perusteltuna ehdotusta, jonka mukaan virallisella syyttäjällä tulee olla käytettävissään yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvitys ja sen liitteeksi tarpeen mukaan hankittava sosiaali- ja terveydenhuollon arvio kuntoutuksen tarpeesta. Tämä on tärkeää, koska syyttäjä on päihdekuntoutuksen tarpeellisuuden arvioinnin osalta kyseisten lausuntojen varassa. Syyttäjän kannalta olisi myös tärkeää saada nopeasti tieto yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanosuunnitelmien laatimisen toteutumisesta.

Vaasan kihlakunnan syyttäjänvirasto pitää uudistuksen tavoitteita kannatettavina. Syyttäjänvirasto muistuttaa, että riittävästä resursseista uudistuksen toteuttamiseksi on huolehdittava.

Tuomioistuinlaitos

Helsingin käräjäoikeus pitää kannatettavana työryhmän ehdotusta yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta myös päihdeongelmallisille, päihdekuntoutuksen liittämistä tarvittaessa kaikkien yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon ja tätä kautta ehdottoman vankeusrangaistuksen käytön vähentämisestä.

Yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvityksen hankkimista ei ehdoteta pakolliseksi, vaan tuomioistuin voisi ehdotuksen mukaan, kuten nykyisinkin, arvioida syytetyn soveltuvuutta yhdyskuntapalveluun muutenkin. Näissä tilanteissa käräjäoikeus pitää ongelmana sitä, ettei yhdyskuntapalveluun määrätty saa tietoa siitä, mitä yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen hänen tapauksessaan merkitsee ja mitä velvoitteita tuomiosta hänelle seuraa. Korkein oikeus on ratkaisuisaan KKO 1995:21 ja KKO 1996:9 korostanut Kriminaalihuoltolaitoksen tekemän soveltuvuus selvityksen merkitystä harkittaessa yhdyskuntapalveluun määräämistä. Kysymystä soveltuvuus selvityksen hankkimisesta ja tuomioistuimen harkintavallasta arvioida yhdyskuntapalveluun soveltumista ilman selvitystä tulisi ehdotuksessa käsitellä niin, että oikeustilaan tältä osin ei jäisi epäselvyyttä.

Helsingin kärjäoikeus puoltaa ehdotettua täsmennystä, jonka mukaan yhdyskuntapalveluksi hyväksyttävien tuntien määrä voisi kuitenkin olla enintään puolet tuomituista palvelutunneista.

Kärjäoikeus yhtyy työryhmän käsitykseen, jonka mukaan nouto antaa Kriminaalihuoltolaitokselle mahdollisuuden perusteellisesti selvittää edellytykset yhdyskuntapalvelun suorittamiselle. Samalla on mahdollista selvittää yhdyskuntapalvelun noudattamatta jättämisen syy, jonka perusteella kärjäoikeus ratkaisee palvelun muuntamisen takaisin vankeudeksi.

Myös tuomioistuin tulisi selvyuden vuoksi mainita soveltuvuus selvityksen saajana, mikäli tuomioistuin on pyytänyt soveltuvuus selvityksen omasta aloitteestaan.

Espoon kärjäoikeus yhtyy työryhmän näkemykseen, että yhdyskuntaseuraamuksia tulisi voida käyttää nykyistä enemmän, eikä sillä ole huomauttamista mietinnössä esitettyihin työn taustalähtökohtiin. Kärjäoikeus hyväksyy työryhmän perustelut sille, ettei yhdyskuntapalvelun käyttöalaa ainakaan tässä vaiheessa nosteta yli kahdeksan kuukauden pituisiin rangaistuksiin.

Kärjäoikeus pitää tärkeänä huolehtia siitä, ettei takaisin vankeudeksi muunnettavien yhdyskuntapalvelujen suhteellinen määrä ehdotusten vuoksi kasvaisi. On panostettava riittävästi tukitoimiin ja viranomaisten väliseen yhteistyöhön, joilla turvataan päihdeongelmaisten henkilöiden suoriutuminen yhdyskuntapalvelusta.

Vantaan kärjäoikeus pitää hyvänä asiana päihdekuntoutuksen entistä järjestelmällisempää huomioon ottamista ja liittämistä yhdyskuntaseuraamuksiin.

Työryhmämietinnöstä ei ilmene, onko käsitelty ratkaisumallia, jossa tuomittava ehdoton vankeusrangaistus voitaisiin tietyissä tapauksissa määrätä ehdolliseksi, mikäli päihdeongelma on keskeisessä asemassa henkilön rikollista käyttäytymistä tarkasteltaessa ja kyseinen henkilö sitoutuisi päihdekuntoutukseen. Kärjäoikeuden näkemyksen mukaan myös tällaisella menettelyllä voitaisiin saavuttaa niitä päämääriä, joihin uudistuksella nyt pyritään.

Kärjäoikeus pitää hyväksyttävänä yhdyskuntapalvelusta annetun lain 7 §:ään ehdotettua muutosta, jonka mukaan tuomittu olisi velvollinen ilmoittamaan palvelun esteestä. Myös täytäntöönpanon valvojaa ja hänen apunaan toimivaa henkilöä sekä kuultavaksi noutoa koskevat uudistusehdotukset vastannevat käytännön tarpeita. Täytäntöönpanon lykkäämistä koskevan uudistusesityksen osalta kärjäoikeus toteaa, että uskottavan hoitoon hakeutumisen todentaminen voi olla ongelmallista.

Kärjäoikeus arvioi, että ehdotettu mahdollisuus Kriminaalihuoltolaitoksen järjestämiin palvelupaikkoihin on tarpeen uudistuksen toteuttamisen kannalta. Myös syytetyn päihteiden käyttöä koskevan arvion liittämistä soveltuvuus selvitykseen kärjäoikeus pitää tarpeellisena.

Kuopion käräjäoikeus pitää työryhmän ehdotuksia oikean suuntaisina, eikä sillä ole huomautettavaa mietinnön johdosta.

Tampereen käräjäoikeuden näkemyksen mukaan uudistuksessa esiin tuodut kannanotot ja ehdotukset ovat perusteltuja ja tarpeellisia. Mietinnössä esitetty soveltuu käräjäoikeuden mukaan sellaisenaan suunnitelmaksi lainvalmisteluhankkeen jatkokäsittelyä varten.

4 TYÖRYHMÄN EHDOTUKSET

Jaksoon on otettu työryhmän esittämät kannanotot ja ehdotukset sekä lainsäädännön muutostarpeet sellaisina kuin ne ovat mietinnön jaksoissa 5.2 ja 5.3.

4.1 Kannanotot ja ehdotukset

Työryhmä katsoo, että yhdyskuntaseuraamusta suorittaville tulee turvata lain mukaiset päihdekuntoutuspalvelut samoin periaattein kuin muillekin kansalaisille. Tätä korostaa voimassa oleva lainsäädäntö, ja myös laajapohjainen virkamiestyöryhmä on äskettäin hyväksynyt tämän periaatteen toimivaksi kehittämisen lähtökohdaksi.

Työryhmän käsityksen mukaan rikoksesta syytetyn mahdollinen päihdeongelma tulisi nähdä realistisena arviointihaasteena. Käytännössä tämä edellyttää sitä, että Kriminaalihoitolaitoksessa suhtaudutaan päihdeongelmaan jo yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitysvaiheessa tekijänä, johon on seuraamuksen sisällön kannalta kiinnitettävä erityistä huomiota. Mahdollinen päihdekuntoutuksen tarve tulisi ottaa huomioon aina seuraamuksen sisältöä suunniteltaessa.

Lainrikkajan päihdekuntoutuksen sisältö ja määrä tulee mitoittaa hänen kuntoutuksen tarpeensa perusteella. Kuntoutuksen tarpeen määrittelee kunnan sosiaali- tai terveydenhuolto. Kriminaalihoitolaitos voi edustaa rikosseuraamusalan asiantuntemusta suhteessa kuntoutussuunnitelmaa laativaan viranomaiseen. Työryhmän ehdottama menettely kuvataan jäljempänä.

On tärkeää, että luottamus oikeudenkäytön instituutioihin säilyy korkeana. Seuraamusjärjestelmää uudistettaessa tämä merkitsee sitä, ettei esimerkiksi yhdyskuntapalvelun toistaiseksi hyvää toimivuutta ja yleisön tähän seuraamukseen liittämiä myönteisiä mielikuvia vaaranneta. Nykytilan hyvien puolien säilyttäminen edellyttää huolellista harkintaa seuraamuksia kehitettäessä.

Kuntouttavien toimenpiteiden liittäminen seuraamuksiin voidaan ajatella vähentävän rikosoikeudellisen järjestelmän selväpiirteisyyttä, jos rikosoikeudelliseen seuraamukseen yhdistettävän hoidon sisältöä ei rangaistusta tuomittaessa ole yksiselitteisesti määrätty. Oikeusturvan kannalta tämä ei kuitenkaan ole uhka, sillä työryhmän ehdottama seuraamukseen liitettävä päihdehoito edellyttäisi aina rikoksentehtäjän suostumusta ja perustuisi sosiaali- tai terveydenhuollon tekemään suunnitelmaan. Kriminaalihoitolaitoksen ja kunnan sosiaali- tai terveystoimen päätösvalta hoidon yksityiskohtaisemmasta sisällöstä ei merkitse tuomiovallan siirtoa riippumattoman tuomioistuimen ulkopuolelle, jos hoidon mahdollisuus on ilmoitettu jo tuomiossa.

Seuraamukset vaihtelevat yksilöllisesti nykyäänkin, esimerkiksi vankeusrangaistuksen sisältö vaihtelee sijoitusvankilasta ja -osastosta riippuen. Lisäksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon on 1990-luvun lopulta alkaen voitu liittää vaihtelevasti

päihdekuntoutusta. Enimmillään kuuden kuukauden osuus vankeustuomiosta on ollut mahdollista suorittaa myös laitoksen ulkopuolisessa päihdekuntoutusyksikössä.

Uuden vankeuslain yksilöllisessä vankeusajan sisällön suunnittelussa on vieläkin rohkeammin ja perusteellisemmin omaksuttu tuomitun tarpeisiin ja rikoksen uusimisriskeihin kytketty ohjelmallinen kuntoutusajattelu. Vastaavia mahdollisuuksia tulisi käyttää soveltuvin osin myös yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa.

Työryhmä katsoo, että

1. Yhdyskuntaseuraamuksia tulisi käyttää vankeuden sijasta nykyistä enemmän. Tämä edellyttää sitä, että tuomitujen päihdeongelmiin vaikutetaan samalla tehokkaasti, mikä olisi sekä asiakkaiden että koko yhteiskunnan edun mukaista ja siten myös kriminaalipoliittisen kehityksen kannalta toivottavaa.
2. Kaikkiin yhdyskuntaseuraamuksiin tulee lisätä mahdollisuuksia käyttää hyväksi päihdekuntoutusta osana seuraamuksen suorittamista. Päihdeongelmiin vaikuttamalla lisätään rikoksiin syyllistyneiden edellytyksiä suoriutua seuraamuksista, vahvistetaan heidän elämänhallintaansa ja vähennetään uusintarikollisuuden riskiä.
3. Selkeät roolit ja työnjako luovat hyvän yhteistyön perustan. Kriminaalihuollolla on vahva tietoperusta yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon sekä sellaisten toiminta- ja kuntoutusohjelmien osalta, joissa käsitellään suoraan rikollista toimintaa ja sen muuttamista. Päihdekuntoutuksen asiantuntemus on puolestaan sosiaali- ja terveydenhuollolla. Työryhmä painottaa käytännön työnjaossa seuraavia seikkoja:
  - Kriminaalihuoltolaitos arvioi nykyiseen tapaan myös asiakkaan mahdollisen päihdeongelman vaikutusta tuomiosta suoriutumiseen
  - Arvioon liitetään tarvittaessa ajan tasalla oleva kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntoutussuunnitelma, jossa kunta määrittelee asiakkaan kuntoutuksen tarpeen. Lainrikkokojen päihdekuntoutuksen sisältö ja määrä mitoitetaan normaalisuusperiaatteen mukaisesti ensisijaisesti hänen kuntoutuksen tarpeensa perusteella
  - Kriminaalihuoltolaitos vastaa seuraamuksen toimeenpanosta, sen valvonnasta ja kustannuksista, kunta puolestaan kuntoutuksen tarpeen arvioinnista ja sen kustannuksista normaalisuusperiaatteen ja hyväksytyjen yhteistoimintasuositusten periaatteiden mukaisesti.
4. Yhdyskuntapalvelun tulee jatkossakin pääsäännön mukaan koostua työpalvelusta: se on toiminut useimpien kohdalla hyvin, vahvistanut seuraamuksen legitimitettä ja osalla tuomituista myös jäsentänyt arkea siten, että päihdeiden käyttöä on ollut helpompi hallita. Yhdyskuntapalvelun sisältöä tulee kuitenkin kehittää siten, että

- Kriminaalihuoltolaitoksella on mahdollisuus pitää yllä omia palvelupaikkoja
- Yksilöllisen palvelun ohien voidaan kehittää vaihtoehtoisia sisältöjä, esimerkiksi ryhmämuotoista palvelua
- Uusintarikollisuutta ehkäiseviä toimintaohjelmia tai päihdehuoltolain mukaista päihdekuntoutusta tulee voida käyttää enimmillään 50 tuntia yhdyskuntapalvelusta, kuitenkin enintään puolet tuomituista palvelutunneista. Nykyisin päihdekuntoutukseen tai toimintaohjelmiin voidaan käyttää enimmillään 10 tuntia.
- Palvelusuunnitelmaa nimitettäisiin jatkossa yhdyskuntapalvelun toimeenpanosuunnitelmaksi.

Kuntoutumista edistävän yhdyskuntapalvelun toteuttaminen edellyttää sitä, että

- Virallisella syyttäjällä on käytettävissään Kriminaalihuoltolaitoksen laatima yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys, jonka liitteeksi KHL tarvittaessa hankkii kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon arvion kuntoutuksen tarpeesta.
  - Kriminaalihuoltolaitoksella on mahdollisuus täydentää toimeenpanosuunnitelmaa ja sen ehtoja tuomitun palvelusta suoriutumisen edistämiseksi tarvittaessa myös palvelun aikana sisällyttämällä palveluun uusintarikollisuutta ehkäiseviä ohjelmia ja/tai päihdekuntoutusta, vaihtamalla palvelupaikkaa tai -muotoa tai kehittämällä muutoin palvelun sisältöä.
  - Yhdyskuntapalveluna suoritettavat Kriminaalihuoltolaitoksen järjestämät uusintarikollisuutta ehkäisevät ohjelmat tai päihdekuntoutus lyhentävät palvelua yhdellä tunnilla tuomittua osallistumistuntia kohden, mikä vastaa nykyistä muuntosuhdetta. Ympäri vuorokautinen laitospalvelu lyhentäisi yhdyskuntapalvelua samoin yhdellä palvelutunnilla vuorokautta kohti.
5. Nuorisorangaistukseen tuomittaessa syyttäjän tai tuomioistuimen on Kriminaalihuoltolaitoksen toimeenpanosuunnitelman lisäksi tarvittaessa pyydettävä sosiaali- ja terveydenhuollolta nuorisorikostyöryhmän (oikeusministeriön työryhmämietintö 2004:12) ehdottama selvitys nuoren rikosentekijän sosiaalisesta tilanteesta ja hänen tarvitsemista tukitoimista. Työryhmä ehdottaa kuitenkin, että myös tässä yhteydessä käytettäisiin säädöksissä vakiintunutta termiä kuntoutussuunnitelma.
  6. Ehdollisesti rangaistujen nuorten rikosentekijöiden tuen ja kuntoutuksen tarpeet arvioidaan aina myös sosiaali- ja/tai terveydenhuollossa.
  7. Ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta toteutetaan siten, että rangaistusajan suunnitelmaan sisältyvää vapauttamissuunnitelmaa täydennetään tarpeen

mukaan sosiaali- tai terveydenhuollon laatimalla kuntoutussuunnitelmalla jo ennen vapautumista. Kriminaalihuoltolaitoksen on ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun asetuksen mukaisesti joka tapauksessa laadittava yhteistyössä vangin kanssa rangaistusajan suunnitelmaan perustuva ja sen tavoitteiden mukainen valvontasuunnitelma. Asetuksen mukaan Kriminaalihuoltolaitos huolehtii yhteistyössä kunnan kanssa siitä, että valvontasuunnitelma tukee kunnassa mahdollisesti laadittua hoito- huolto- tai kuntoutussuunnitelmaa.

8. Päihteiden käyttöön liittyviin toimeenpanon ehtojen rikkomuksiin tulee aina reagoida. Ehtojen rikkominen johtaisi lainsäädännössä nyt määriteltyjen menettelyjen lisäksi myös kuntoutuksen tarpeen arviointiin yhteistyössä asiakkaan ja kunnan viranomaisten kanssa.
9. Päihteiden käytön valvonta toteutetaan pääosin osana normaalia hoidon ja kuntoutuksen seurantaa. Kriminaalihuoltolaitos vastaa täytäntöönpanon valvonnasta, mikä edellyttää oikeutta toteuttaa päihdetestejä/saada tieto päihdetestauksesta ja sen tuloksista.
10. Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanossa tulee ottaa käyttöön elektronisen valvonnan välineitä soveltuvin osin. Työryhmä ehdottaa, että tähän liittyvät sisällölliset ratkaisut arvioidaan oikeusministeriön aseteilla olevassa työryhmässä yksityiskohtaisemmin kaikkien yhdyskuntaseuraamusten osalta.
11. Yhteistyön ja sen kehittämisen turvaamiseksi kuntien ja kriminaalihuollon työntekijöille järjestetään asiaan liittyvää koulutusta.

4.2 Lainsäädännön kehittämistarpeet

Yhdyskuntapalvelu

Laki yhdyskuntapalvelusta 1 §

Mahdollisuus uusintarikollisuuden vähentämistä tukevien toimintaohjelmien tai päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettujen palvelujen käyttöön nostettaisiin 10 tunnista 50 tuntiin. Tällaisten yhdyskuntapalveluksi hyväksyttävien tuntien määrä saisi olla enintään puolet tuomituista palvelutunneista. Päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettujen palvelut voisivat sisältää myös päihdehuoltolain mukaista avo- tai laituskuntoutusta. Laitoshoidon hyväksymisessä yhdyskuntapalveluksi käytettäisiin vankeuden muuntamisessa yhdyskuntapalveluksi vakiintunutta muuntosuhdetta, jolloin yksi kokonainen laitoshoitopäivä vastaisi yhtä yhdyskuntapalvelutuntia.

Tuntimäärän lisäys mahdollistaisi käytössä olevien yksilöllisten toimintaohjelmien suorittamisen täysimittaisina ja yhdyskuntapalveluun kuuluvina sekä päihdekuntoutuksen toteuttamisen kokonaan tai osaksi yhdyskuntapalvelurangaistukseen kuuluvana.

Laki yhdyskuntapalvelusta 7 §
Tuomitun velvollisuudet

Pykälään lisätään tuomitun velvollisuus ilmoittaa palveluun saapumisen esteestä ja sen syystä. Jos kyse on työkyvyttömyydestä, siitä on esitettävä asianmukainen todistus. Mikäli rangaistuksen suorittaminen ei etene toistuvien poissaolojen vuoksi eikä tuomitun toimittamien todistusten perusteella saada riittävää selvyyttä poissaolojen perusteista tai suorittamisen terveydellisistä edellytyksistä, Kriminaalihuoltolaitos voisi tarvittaessa määrätä tuomitun toimittamaan sille yhdyskuntapalvelusta suoriutumisen arviointia varten työkykyisyyttään koskevan lausunnon. Tarkemmista toimintatavoista säädettäisiin asetuksella. Nykyisin esteestä ilmoittamisesta on säännös yhdyskuntapalveluasetuksen 7 §:ssä.

Laki yhdyskuntapalvelusta X § (uusi)
Täytäntöönpanon valvoja ja hänen apunaan toimiva henkilö

Pykälässä säädettäisiin siitä, miten yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano järjestetään Kriminaalihuoltolaitoksessa. Kriminaalihuoltolaitos määräisi täytäntöönpanon valvojan ja hänen avukseen voitaisiin määrätä palkkiotoiminen henkilö. Nuorisorangaistuksesta annetun lain (1196/2004) 10 §:ssä ja ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain (782/2005) 3 §:ssä on vastaavat säännökset valvojan apuna toimivasta henkilöstä. Kriminaalihuoltolaitoksessa on tähän asti nimetty virkamies ”vastuuhenkilöksi” kunkin täytäntöönpanotapauksen hoitamista varten.

Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon hoitamisen kannalta olisi joissakin tapauksissa tarpeellista, että Kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehen lisäksi joku muukin henkilö voisi hoitaa yhteydenpitoa palvelupaikalle, täytäntöönpanon valvontaa ja muita tehtäviä. Tällainen avustava toiminta tapahtuisi valvojan ohjauksessa. Se olisi hyödyllistä erityisesti Kriminaalihuoltolaitoksen toimipaikasta etäällä tai hankalien kulkuyhteyksien päässä tapahtuvissa täytäntöönpanoissa tai silloin, kun tuomittu henkilö tarvitsee tavallista suurempaa tukea ja ohjausta tai tarkempaa valvontaa.

Lisäyksellä yhdenmukaistettaisiin yhdyskuntapalvelun ja muiden yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanoa. Avustavan valvojan tulo mukaan täytäntöönpanon osaksi antaisi uusia mahdollisuuksia tehostaa tuomitun tukemista ja rangaistuksen suorittamisen valvontaa.

Laki yhdyskuntapalvelusta X § (uusi)
Nouto kuultavaksi

Lisätään Kriminaalihuoltolaitokselle mahdollisuus pyytää poliisilta virka-apua yhdyskuntapalveluun tuomitun noutamiseksi kuultavaksi epäillyn velvollisuuksien rikkomisen johdosta. Nuorisorangaistuksesta annetun lain 15 §:ssä ja ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 9 §:ssä on nykyään vastaavat säännökset. Tarkoituksena on pyrkiä selvittämään, miksi tuomittu ei ole noudattanut velvollisuuttaan ja mitkä ovat hänen mahdollisuutensa jatkaa palvelun suorittamista. Noutoon voitaisiin ryhtyä, jollei tuomittu ole noudattanut hänelle lähetettyä kutsua tulla kuultavaksi.

Lisäys antaisi Kriminaalihuoltolaitokselle mahdollisuuden saada yhteys tuomittuun ja selvittää perusteellisesti tuomitun edellytykset jatkaa palvelun suorittamista.

Laki yhdyskuntapalvelusta X § (uusi)

Täytäntöönpanon lykkääminen

Kriminaalihuoltolaitos voisi lykätä yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon aloittamista, mikäli on ilmeistä, ettei yhdyskuntapalveluun tuomituilla ole edellytyksiä suorittaa rangaistusta vakavan päihdeongelman vuoksi. Lykkäyksen myöntäminen edellyttää, että tuomittu on esitetyn selvityksen ja kuntoutussuunnitelman perusteella uskottavasti hakeutumassa hoitoon. Lykkäys myönnettäisiin tuomitun hakemuksesta tai hänen suostumuksellaan, ja sen pituus voisi olla yhteensä enintään vuosi.

Lisäyksellä voitaisiin estää erityisesti sellaiset sairauteen rinnastuvat tilanteet, joissa vakavasti päihdeongelmainen huumevieroitukseen tai korvaushoitoon jonossa oleva tuomittu voi joutua suorittamaan rangaistuksensa vankeutena sen johdosta, että on kyvytön suoriutumaan yhdyskuntapalvelusta. Lykkäysmahdollisuus kytkettäisiin henkilölle tehtyyn kuntoutussuunnitelmaan.

Asetus yhdyskuntapalvelusta 1 §

Pykälään lisättäisiin mahdollisuus suorittaa yhdyskuntapalvelua asetuksen 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen yhteisöjen ja säätiöiden järjestämien palvelupaikkojen lisäksi siten, että Kriminaalihuoltolaitos hankkisi yhteisöiltä ja säätiöiltä yhdyskuntapalveluun soveltuvia työtehtäviä ja valvoisi palvelun suorittamisen. Lisäksi yhdyskuntapalvelua voisi suorittaa Kriminaalihuoltolaitoksen omaan toimintaan liittyvissä tehtävissä.

Lisäyksellä helpotettaisiin yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoa tilanteissa, joissa palvelupaikkaorganisaatiota ei ole taikka tuomittua ei hänen henkilöstään johtuen haluta ottaa palvelupaikkaan. Tällaisia tilanteita voi tulla erityisesti harvaan asutuilla alueilla tai muuten paikkakunnilla, joissa ei ole vaihtoehtoisia palvelupaikkaa.

Asetus yhdyskuntapalvelusta 3 §

Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin maininta siitä, että soveltuvuusselvityksen tulisi sisältää arvio tutkittavan päihteiden käytön tilanteesta sekä tarvittaessa kuntoutussuunnitelma.

Säännöksellä varmistuttaisiin siitä, että rikoksesta epäillyn päihteiden käytön arvio sisältyisi soveltuvuusselvitykseen.

Päihdehuoltolaki

Työryhmä ehdottaa, että päihdehuoltolakiin lisätään kansanterveyslakiin (855/2004, 15 b §) vuonna 2005 sisällytettyä hoidon saatavuutta turvaavaa lainkohtaa vastaava säännös: asiakkaan tulisi saada arkipäivänä virka-aikana välittömästi yhteys sosiaali- tai terveydenhuollon viranomaiseen, ja ammattihenkilön tulisi tehdä hoidon tarpeen arviointi viimeistään kolmantena arkipäivänä asiakkaan yhteydenotosta.

Työryhmä pitää voimassa olevaa lainsäädäntöä laajoine viranomaisia koskevine yhteistoimintavelvoitteineen sinänsä hyvänä. Työryhmän tekemien selvitysten perusteella eri kunnissa ja toimintayksiköissä on kuitenkin käytännössä huomattavaa vaihtelua palvelujen saatavuudessa ja toiminnallisissa periaatteissa. Palvelujärjestelmässä saattaa eri paikkakunnilla olla asiakkaasta riippumattomia kapeikkoja, jotka vaikeuttavat kuntoutuksen saatavuutta. Tällainen tilanne on otettava realistisesti huomioon toimeenpanosuunnitelman laatimisvaiheessa.

Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa

Lain (422/2002) 20 §:ään tehtäisiin yhdyskuntapalvelun asianmukaisen täytäntöönpanon edellyttämät täsmennykset, jotta yhdyskuntaseuraamusrekisteristä voitaisiin luovuttaa tarpeellisia tietoja toiselle viranomaiselle. Lisäksi selvitetään, onko tarpeen tämentää laissa olevaa Kriminaalihoitolaitoksen virkamiehen oikeutta salassapitosäännösten estämättä saada valtion ja kunnan viranomaisilta tehtävässään tarvitsemiaan tietoja henkilön sosiaalisesta tilanteesta, toimeentulosta, terveyspalveluiden käytöstä, työkyvystä, päihteiden käytöstä, koulutuksesta, työkokemuksesta, työllisyydestä ja asevelvollisuuden täyttämisestä.

Liite

Seuraavien tahojen lisäksi lausuntoa pyydettiin myös Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta.

JAKELU

Sosiaali- ja terveysministeriö
Sisäasiainministeriön poliisiosasto

Espoon käräjäoikeus
Helsingin käräjäoikeus
Kuopion käräjäoikeus
Rovaniemen käräjäoikeus
Tampereen käräjäoikeus
Turun käräjäoikeus
Vantaan käräjäoikeus

Espoon kaupungin sosiaalitoimi
Helsingin kaupungin sosiaalitoimi
Iisalmen kaupungin sosiaalitoimi
Tampereen kaupungin sosiaalitoimi
Turun kaupungin sosiaalitoimi
Vaasan kaupungin sosiaalitoimi
Vantaan kaupungin sosiaalitoimi
Rovaniemen kaupungin sosiaalitoimi
Oulun kaupungin sosiaalitoimi
Porvoon kaupungin sosiaalitoimi
Hämeenkyrön kunnan sosiaalitoimi
Tuusulan kunnan sosiaalitoimi
Nastolan kunnan sosiaalitoimi
Alahärmän kunnan sosiaalitoimi
Sotkamon kunnan sosiaalitoimi

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja
Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinja
Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö

Stakes
Tietosuojavaltuutettu
Kirkon diakonia ja yhteiskuntatyö (KDY)
Tyynelän kuntoutus- ja kehittämiskeskus
Suomen Kuntaliitto
Kunnallinen päihdehuoltoyhdistys ry
A-klinikkasäätiö
Sininauhaliitto
Kriminaalihuollon tukisäätiö
Suomen Lakimiesliitto ry
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry

Espoon kihlakunnanviraston syyttäjäosasto
Helsingin kihlakunnan syyttäjänvirasto
Joensuun kihlakunnan syyttäjänvirasto
Kuopion seudun kihlakunnan syyttäjänvirasto
Oulun kihlakunnan syyttäjänvirasto
Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto
Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto
Vaasan kihlakunnan syyttäjänvirasto
Vantaan kihlakunnanviraston syyttäjäosasto

Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Hämeenlinnan aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Joensuun aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Jyväskylän aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjois-Suomen aluetoimiston
Oulun yksikkö
Kriminaalihuoltolaitoksen Kaakkois-Suomen aluetoimiston
Lappeenrannan yksikkö
Kriminaalihuoltolaitoksen Kuopion aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Lahden aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Mikkelin aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Porin aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjanmaan aluetoimiston Vaasan
yksikkö
Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Turun aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimisto